

Lunds universitet

Sociologiska institutionen

LUNDS
UNIVERSITET

"Hon sade visserligen inte att hon ville, men hon sade inte heller att hon inte ville"

- En kvalitativ studie om hur män dömda för våldtäkt uppfattat sexuellt samtycke

Linnèa Åsengård

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Höstterminen 2020

Handledare: Agneta Mallén

ABSTRAKT

Författare: Linnèa Åsengård

Titel: ”Hon sade visserligen inte att hon ville, men hon sade inte heller att hon inte ville”: En kvalitativ studie om hur män dömda för våldtäkt uppfattat sexuellt samtycke

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Agneta Mallén

Sociologiska institutionen, höstterminen 2020

Den 1:a juli 2018 införde Sverige en ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet, den så kallade samtyckeslagen. Laginförandet betraktades som en viktig samhällelig signal kring synen på våldtäkt och avsikten var att stimulera en samtyckeskultur.

Begränsad tidigare akademisk uppmärksamhet har riktats mot samtyckestolkningar i samband med våldtäkter. Med bakgrund i detta syftar studien till att utforska hur sexuellt samtycke tolkats av män dömda för våldtäkt samt hur dessa män framställt sig själva i förhållande till sin brottslighet.

Empirin i studien, som består av 25 fällande våldtäktsdomar där samtyckeslagen tillämpats, har analyserats via narrativ analys. Studiens teoretiska ramverk har omfattats av Christies ”Det ideala offret”, Sykes och Matzas ”Neutraliseringstekniker” samt Connells ”Hegemoniskt maskulinitetsideal”.

Utifrån analys av studiens empiri kan slutsatser formuleras om att samhällsnormer avseende brottsoffer i relation till förövare har använts av män dömda för våldtäkt som en referensram för sexuellt samtycke. I samma process har männen även framställt sig som icke ideala gärningsmän. Genom förnekelse av ansvar, skada och brottsoffer så har män dömda för våldtäkt likaså definierat och bekräftat sina samtyckestolkningar. Detta parallellt med att de neutraliserat sina brott och framställt sig själva som oskyldiga och ditsatta av målsägande. Männens identifiering med ett hegemoniskt maskulinitetsideal illustrerar deras upplevelse av maktinnehav, vilket resulterat i en föreställning om tolkningsföreträde avseende sexuellt samtycke där målsägandes vilja ignoreras och ett nej betraktas som förhandlingsbart. På samma gång har männen framställt sig som omedvetna i förhållande till sin brottslighet.

Den inblick avseende bedömningar om sexuellt samtycke som studien genererat kan bidra med kunskap om samtyckestolkningar, vilket kan användas i ett sexualbrottspreventivt syfte.

Nyckelord: *Våldtäkt – våldtäktsdomar - sexuellt samtycke – samtyckestolkningar – samtyckeskultur – samtyckeslagen*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING	3
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Avgränsningar	4
2. BAKGRUND	4
2.1 Samtyckeslagstiftning	4
2.2 Mäns överrepresentation och kvinnors utsatthet inom sexualbrott	5
3. TIDIGARE FORSKNING	6
3.1 Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan	6
3.2 Ett spektrum av sexuella samtycken; en intervjustudie om samtycke hos sexuellt aktiva vuxna	7
3.3 Woman's behavior as implied consent: Male "reasonableness" in Australian rape law	7
4. TEORETISKT RAMVERK	8
4.1 Det ideala offret	9
4.2 Neutraliseringstekniker	9
4.3 Hegemoniskt maskulinitetsideal	11
5. MATERIAL OCH METOD	11
5.1 Material, insamling och urval	12
5.2 Metod - Narrativ analys	14
5.3 Alternativa metodologiska ansatser	15
5.4 Analysförfarande	16
5.5 Reflexivitet	17
5.6 Etiska ställningstaganden	18
6. ANALYS	18
6.1 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL DET IDEALA OFFRET	19
6.1.1 "Rockig och kåt" – Målsägandes egenskaper indikerar sexuellt samtycke	19
6.1.2 "Han blev sjuk av oro" – De dömda männen som icke ideala gärningsmän	21
6.2 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL NEUTRALISERINGSTEKNIKER	23
6.2.1 Förnekelse av ansvar – "Målsägande tog själv av sig byxorna"	23
6.2.2 Förnekelse av skada – "Hon grät inte"	24
6.2.3 Förnekelse av offer – "Hon sade inte nej till detta"	26
6.3 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL HEGEMONISKT MASKULINITETSIDEAL	27
7. SAMMANFATTNING OCH REFLEKTION	31
REFERENSFÖRTECKNING	33

1. INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING

När Sveriges regering i december 2017 lämnade en lagrådsremiss med förslag på en ny sexualbrottslagstiftning byggd på samtycke, så var det mot bakgrundsbilden att sexualbrotten ökat i Sverige, att de mest utsatta var kvinnor samt att få av dessa brott anmäldes (Justitiedepartementet 2017). Det argumenterades för att en samtyckeslagstiftning skulle införas utifrån att det är en självklarhet att sex skall vara frivilligt och i ett pressmeddelande motiverades det därför att såväl en ny lagstiftning som attitydförändringar behövdes för att vända den negativa utvecklingen (Justitiedepartementet 2017). Efter remiss antogs lagförslaget och Sverige införde en ny samtyckeslagstiftning. Frågan är dock hur attitydförändringarna harmonierat med laginförandet. Har de införlivats i den allmänna uppfattningen så att det anses vara en självklarhet att sex skall praktiseras frivilligt?

Mycket lite akademisk uppmärksamhet har riktats mot hur våldtäktsdömda själva ser på samtycke samt hur de gått tillväga när de försäkrat sig om att detta funnits i ett sexuellt möte med en annan individ. Det vill säga vad är och står frivillighet för i våldtäktsdömdas tolkningsrepertoar för sexuellt samtycke. Studien ämnar belysa nuvarande kunskapslucka för att närma sig och lyfta fram samtyckeskulturen vid sidan om samtyckeslagstiftningen, det vill säga den kultur och de attityder som lagen har haft som intention att påverka.

Studien finner därigenom sin kriminologiska och sociologiska relevans genom sitt fokus på undersökandet av hur bakomliggande strukturer och upprätthållandet av förlegade föreställningar avseende sexualbrott samt manlighet påverkat den våldtäktsdömda, samt på vilka sätt det då kommit till uttryck och möjliggjort en våldtäktskultur framför en samtyckeskultur.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utforska hur sexuellt samtycke tolkats av män dömda för våldtäkt samt därigenom vad i mötet med en kvinnlig målsägande som de legitimerat som ett samtycke till sexuella handlingar. Genom att undersöka på vilket sätt de dömda männen rättfärdigat sina brottsliga handlingar utifrån uppfattningar kring målsägandes beteende och karaktär så ämnar studien söka inblick i samt kunskap om hur ett sexuellt samtycke bedöms och uttrycks i relation till den dömdes upplevelse av situationen, målsägande samt sig själv. Via utforskandet av hur sexuell självbestämmanderätt och frivillighet har uppfattats samt på vilket sätt detta beskrivits av de våldtäktsdömda männen, så har studien också för avsikt att producera insikter kring föreställningar om en samtyckeskultur.

Med bakgrund i detta samt för att besvara studiens syfte har två frågeställningar formulerats:

- Hur uppfattar och definierar män dömda för våldtäkt i sina domar att det förekommit samtycke ifrån målsägande?

- Hur framställer män dömda för våldtäkt i sina domar sig själva i relation till sin brottslighet?

1.2 Avgränsningar

Då studien har för avsikt att utforska sexuellt samtycke i samband med våldtäkt så avgränsas studiens empiri till våldtäktsdomar utdömda från och med när samtyckeslagstiftningen trädde i kraft den 1:a juli 2018. Eftersom det då i lag definierades hur frånvaron av ett sexuellt samtycke skulle tolkas så avgränsades studien dessutom till fällande domar, med avsikten att få inblick i hur kontexten ser ut vid missbedömningen av ett samtycke. Studien är likaså automatiskt avgränsad till att innefatta vuxna individer eftersom brottsrubriceringen våldtäkt inbegriper brott mot en person över 15 år.

Då kriminalstatistik avseende sexualbrott visar att förövaren vanligen är en man och brottsoffret vanligen är en kvinna, så återspeglar studien detta genom att materialet är avgränsat till dömda män som har kvinnor som målsägande (Brå 2020). Studien avgränsas även till ett förövarperspektiv genom att fokusera på de dömda männens utsagor, eftersom deras uppfattningar, definitioner och framställningar är det centrala för vad studien ämnar undersöka. Därav genomförs i studien ingen komparativ analys gentemot målsägandes utsagor eller vad som för övrigt framkommit i domen genom vittnen samt övrig bevisföring.

2. BAKGRUND

Följande avsnitt kommer att presentera relevant bakgrund för studiens syfte.

Då studien utforskar sexuellt samtycke och behandlar våldtäktsdomar så kommer samtyckeslagstiftningen att presenteras, samt på vilket sätt den skiljer sig från den föregående sexualbrottslagstiftningen. Då samtliga individer i studien är män som är dömda för våldtäkt respektive har kvinnor som är målsägande, så kommer även avsnittet kort att presentera väsentlig statistik på området.

2.1 Samtyckeslagstiftning

Den 1:a juli 2018 införde Sverige en ny sexualbrottslagstiftning, i folkmun refererad till *samtyckeslagen*, som innebar en kriminalisering av sexuella handlingar som genomförts utan samtycke.

Det främsta bakomliggande motivet till införandet av samtyckeslagstiftningen var att klargöra sexuellt självbestämmande och den personliga sexuella integriteten, samt individens

ovillkorliga rätt till de båda (Proposition 2017/18:177). Lagstiftandet sågs härigenom som en viktig samhällelig signal kring synen på våldtäkt: ”En lagstiftning som har sin utgångspunkt i om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte sänder ett tydligt och normativt budskap och kan på så vis påverka människors värderingar” (Proposition 2017/18:177, s. 22). Grunden i samtyckeslagstiftningen är således frivillighet och gränsen för en straffbar gärning går vid huruvida deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller ej. I 6 kap. 1 § av Brottsbalken (SFS 1962:700) står det att ”vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt”.

Den grundläggande skillnaden mot den föregående sexualbrottslagstiftningen är därför att det i samtyckeslagstiftningen inte längre krävs våld eller hot som brottsförutsättning, eller ett otillbörligt utnyttjande av att en individ befunnit sig i en särskilt utsatt situation. Straffansvar för våldtäkt regleras istället utifrån att den sexuella handlingen har genomförts mot någon som inte deltagit frivilligt (Proposition 2017/18:177).

Den nya konstruktionen av våldtäktsbrottet har inneburit att utsagor om sexuellt samtycke och frivillighet har fått ett större och högst angeläget utrymme i våldtäktsdomar efter lagändringen: ”Frågor som rör vad hos målsägandens agerande som gjorde att gärningsmannen uppfattade att det fanns ett samtycke, blir då av avgörande betydelse. Utgångspunkten måste vara att den som utför en sexuell handling mot någon annan person har ett ansvar för att förvissa sig om att den andra personen vill delta. Det är en följd av att en sexuell handling mot någons vilja är ett intrång i en mycket integritetsnära sfär och en kränkning av den utsattes självbestämmande inom ett område som är centralt för vår uppfattning om vår värdighet som person” (Proposition 2017/18:177, s. 34).

2.2 Mäns överrepresentation och kvinnors utsatthet inom sexualbrott

I Sverige sammanställs den officiella kriminalstatistiken av den statliga myndigheten Brottsförebyggande rådet (Brå).

Våldtäkt redovisas vara ett av de vanligast förekommande anmälda brotten i kategorin sexualbrott. Brå (2020) rapporterar att år 2019 så rubricerades 8820 anmälningar som våldtäkt. Av de anmälda våldtäkterna så uppgick våldtäkt mot kvinnor/flickor till 95 procent. Majoriteten av de som misstänks samt lagförs för våldtäkt är män. 2017 var fler än 99 procent män av de förövare som dömdes för våldtäkt och 2018 var 99 procent män av de som misstänktes för sexualbrott gentemot kvinnor/flickor (Brå 2020).

3. TIDIGARE FORSKNING

Samtyckeslagstiftningen är en synnerligen ung lagstiftning och då studien dessutom utforskar tolkningar av sexuellt samtycke i en mycket specifik kontext som innefattar hur män dömda för våldtäkt tolkat samtycke ifrån sin målsägande, så är tidigare forskning på ämnet ytterst begränsad.

Som alternativ presenteras tidigare forskning vars ämnesområde kretsar generellt kring hur sexuellt samtycke uppfattas, uttrycks och praktiseras. Eftersom studien även verkar i en svensk kontext utifrån svensk samtyckeslagstiftning så är det ett medvetet val att den tidigare forskningen som presenteras i avsnittet huvudsakligen är en svensk forskningsöversikt, detta för att tydligt anknyta den tidigare forskningen till det nationella sammanhang som den kommer positioneras i förhållande till.

Avsnittet presenterar även internationell tidigare forskning som företräder andra element som finns representerade i studien. Detta genom australiensisk forskning som använt narrativ från våldtäktsrättegångar för att analysera hur ett underförstått samtycke konstrueras utifrån kvinnors beteende och därmed samtidigt påvisar manifesterande av könsnormer i rättegångar om våldtäkt.

3.1 Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan

Lena Gunnarsson, docent i genusvetenskap vid Lunds universitet och Örebro universitet avslutade 2020 ett tvåårigt svenskt forskningsprojekt med titeln ”Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan”. Forskningen bygger på en genusvetenskaplig undersökning av mellanmännsliga och samhällsliga processer kopplade till sexuellt samtycke (Gunnarsson 2020).

Forskningen fokuserar inte på hur samtycke har kommunicerats, utan den inriktar sig på samtyckesdynamiker som är Gunnarssons (2020) benämning på den process där individer kommer fram till att och hur de skall ha respektive inte skall ha sex. Huvudfokus i forskningen är erfarenheter som på något sätt komplicerar gränsdragningen mellan sexuellt samtycke och icke-samtycke där samtyckesdynamikens komplexa karaktär undersöks. I forskningen utgör det som refereras till som gråzonsproblematiken ett centralt tema, där gränsen för sex baserat på samtycke kontra sexuella övergrepp kompliceras genom tvetydigheter kring gestaltningar av ett frivilligt deltagande (ibid). Forskningen konstaterar att det som varit utmärkande för sådana typsituationer har varit hur villighet och ovillighet har kunnat samexistera och att det därigenom för individen kan upplevas som otydligt var gränsen går avseende vad denna själv vill och inte vill i en sexuell situation (ibid).

Forskningen baseras på djupgående intervjuer med män och kvinnor som representerar olika åldrar och varierande sexuell läggning. Forskningens ambition var därigenom att teckna en mångskiftande bild av erfarenheter av problematiska samtyckesdynamiker. ”Studiens viktigaste bidrag till samtyckesdiskussionen kan sägas kretsa kring att den identifierat ett behov av att förhålla sig till snarare än förbise den gråzon som finns” (Gunnarsson 2020, s. 335).

3.2 Ett spektrum av sexuella samtycken; en intervjustudie om samtycke hos sexuellt aktiva vuxna

Folkhälsomyndigheten publicerade under 2020 en intervjustudie som behandlade samtycke hos sexuellt aktiva vuxna. Genom tematisk analys så syftade forskningen till att utforska hur vuxna svenskar förstår, praktiserar samt upplever sexuellt samtycke (Folkhälsomyndigheten 2020). Forskningen resulterade i ett huvudtema som formulerar att sexuellt samtycke kan placeras in i ett spektrum, där varierande typer av samtycken kan placeras på en skala som ”förmedlar hur deltagarna förstår sexuellt samtycke som både enkelt och komplext, som kontextuellt och beroende av sammanhang, situationer och relationer, och som kontinuerligt i betydelsen att det pågår i tid och rum” (Folkhälsomyndigheten 2020, s. 19).

Föreställningar om kvinnlig respektive manlig sexualitet innebär bland annat att sexuellt samtycke uttrycks olika beroende av detta, där dessa förväntningar kan spela in i vad som upplevs eller förstås som ett samtycke. Själva spektrumet över sexuella samtycken löper då mellan fullkomligt samförstånd till övergrepp och sexuellt våld (Folkhälsomyndigheten 2020).

3.3 Woman’s behavior as implied consent: Male “reasonableness” in Australian rape law

Rachael Burgin är doktor i kriminologi samt lektor i juridik vid Swinburne University of Technology och Asher Flynn är docent i kriminologi vid Monash University. Tillsammans har de författat artikeln ”Woman’s behavior as implied consent: Male “reasonableness” in Australian rape law”

Artikeln behandlar hur män åtalade för våldtäkt refererat till samt förlitat sig på ett ”underförstått samtycke”, genom att de tolkat att kvinnor via sitt beteende uppvisat sexuellt samtycke. Artikeln bygger på en australiensisk studie och använder utdrag från våldtäktsrättegångar för att argumentera för hur det underförstådda samtycket utgjort en nyckelfaktor i männens försvar under rättegångarna (Burgin & Flynn 2019). Dessa

domutsagor beskriver manliga våldtäktsförövares subjektiva tolkningar och slutsatser av kvinnors handlingar, där artikeln konstaterar att ett sådant perspektiv ignorerar kvinnors upplevelse av detsamma.

Burgin och Flynn (2019) hänvisar därför till rådande australiensisk våldtäktslag som ett möjliggörande för män att göra samtyckestolkningar utifrån kvinnors beteende utan sanktioner, vilket därigenom påvisar hur lagen och juridisk praxis är influerad av en misogyn kvinnosyn. Genom en lagreform där ett så kallat ”bekräftande samtycke” införs så skulle uppmärksamhet istället riktas mot de åtgärder som den våldtäktsåtalade tagit för att säkerställa att den andra parten samtyckt till sexuella handlingar.

Artikeln är sammantaget Burgin och Flynn (2019) ansats till att skapa förståelse för hur könsnormer antas och genereras vid våldtäktsrättegångar.

4. TEORETISKT RAMVERK

I avsnittet presenteras det teoretiska ramverk som omger studien vilket inledningsvis utgörs av Nils Christies (2001) ”Det ideala offret”. Studiens användning av teorin har motiverats utifrån hur samhällsnormer avseende brottsoffer i relation till förövare kan komma att användas och hänvisas till som en referensram för sexuellt samtycke. Teorin har då haft betydelse för att illustrera hur våldtäktsdömda männen skildrat såväl sig själva som målsägande i förhållande till Christies (2001) karaktäristika för det ideala offret.

Gresham Sykes och David Matzas (2013) ”Neutraliseringstekniker” är den andra teorin som innefattas i studien. Teorin har motiverats genom neutraliseringsteknikers relevans för att förklara normöverträdelser, avsaknad av skuld och ansvarsförskjutning avseende sexuellt samtycke. Teorin har haft betydelse för studien på så sätt att den använts för att åskådliggöra hur män dömda för våldtäkt genom hänvisningar till samtyckestolkningar har neutraliserat sina brottsliga handlingar.

Slutligen har Raewyn Connells (1996) ”Hegemoniskt maskulinitetsideal” utgjort en del av studiens teoretiska ramverk. Teorivalet har motiverats utifrån hur en hegemonisk maskulinitets auktoritära ställning gentemot kvinnor kan anses legitimera ett tolkningsföreträde i sexuellt samtycke. Det har haft betydelse för studien då idealet belyst hur våldtäktsdömda män identifierat sig med ett hegemoniskt maskulinitetsideal, vilket medfört uppfattningar om ett maktinnehav som inneburit specifika förväntningar avseende sexuellt samtycke.

4.1 Det ideala offret

Den norska sociologen och kriminologen Nils Christie introducerade under 1980-talet teorin om "det ideala offret". Teorin omfattar de samhälleliga normer samt idealtyper som finns uppställda avseende brottsoffer i relation till förövare, där det ideala offret karaktäriseras av den "person eller kategori av individer som – när de drabbas av brott – lättast får fullständig och legitim status som offer" (Christie 2001, s. 27). För att uppnå legitim och otvetydig offerstatus, samt därmed erhålla samhällelig acceptans som brottsoffer, så behöver en brottsutsatt individ uppfylla sex kriterier. Kriterierna har underbyggts av en schablonbild av det ideala offret och erhållit en allmängiltig status.

Ideala offer är beroende av ideala gärningspersoner och härigenom fodrar ett idealt offer en ideal gärningsperson. På så sätt är det en nödvändighet att Christies (2001) kriterier uppfylls av såväl offret som gärningspersonen för att fullständig status som brottsoffer respektive förövare ska tillskrivas, eftersom desto mer ideal ett offer är desto mer ideal blir likaledes gärningspersonen samt vice versa.

Med bakgrund i detta karaktäriserar Christie (2001) det ideala offret utifrån följande kriterier:

- 1. Offret är svagt.*
- 2. Offret är vid tidpunkten för brottet upptaget med vad som refereras till som ett respektabelt projekt.*
- 3. Offret är på en plats som hen inte kan klandras för att vara på.*
- 4. I förhållande till offret är förövaren i överläge och kan beskrivas i negativa termer.*
- 5. Förövaren är för offret okänd och därigenom finns det ingen personlig relation mellan offer och förövare.*
- 6. Offret kan hävda offerstatus.*

4.2 Neutraliseringstekniker

De amerikanska sociologerna Gresham Sykes och David Matza publicerade år 1957 en artikel med namnet "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency (Sarnecki 2017). Med artikeln framhöll Sykes och Matza att brottsligheten möjliggjordes av tillämpningen av så kallade neutraliseringstekniker.

Sykes och Matza (2013) beskriver neutraliseringstekniker som tekniker som gör normöverträdelser möjliga medan de sker och inte som mekanismer som handlar om att i efterhand bortförklara ett brottsligt handlande. Neutralisering av etablerade samhällsnormer sker genom rationaliseringar där den brottshandlande individen upphäver den kontroll som de

etablerade normerna vanligtvis utövar på individens beteende. Därigenom skyddar individen sig själv från att ta någon skuld och avsaknaden av självrannsakan medför på så sätt en omskrivning av brottet så att den avvikande handlingen rättfärdigas.

När spärrar av moralisk och etisk karaktär, som vanligtvis skulle förhindra individen att begå avvikande handlingar, neutraliseras så avleds omvärldens påtryckningar och andras åläggs skulden för den avvikande handlingen (ibid).

Sykes och Matza (2013) delar med bakgrund i detta in neutraliseringar av etablerade samhällsnormer utifrån fem huvudsakliga tekniker, varav tre av dessa tekniker har varit av vikt för denna studie vilka presenteras nedan:

Förnekande av ansvar:

Individen projicerar ansvaret för handlingen bort från sig själv. Avvikande handlingar tillskrivs yttre faktorer och formuleras som bortom individens egen kontroll. För att neutralisera normer som inte rättfärdigar den avvikande handlingen så används neutraliseringar som exempelvis handlar om att individen har rätt till någonting eller saknar valmöjligheter samt förutsättningar, där det aktuella ansvaret på så sätt förskjuts till att ägas av någon annan (Sykes & Matza 2013).

När individen lär sig att se andra som aktörer snarare än sig själv som en handlande sådan, så distanserar sig individen från såväl att ta ansvar som det normativa samhället utan att därmed själv konfronteras med att vara en avvikare (ibid).

Förnekelse av skada:

Individen förnekar alternativt förminskar den skada som föranletts av den avvikande handlingen. När individen inte betraktar sitt beteende, trots att det varit brottsligt, som något som gett upphov till skada så rättfärdigas handlingen (Sykes & Matza 2013).

Individen identifierar inte det aktuella brottsoffret som ett brottsoffer då skadeläget utvärderas i relation till omfånget av skadorna och brottsoffrets egen medverkan i situationen (ibid). Därigenom så reduceras brottets konsekvenser genom neutraliseringar och på så sätt vidkänner inte individen den faktiska skadan på grund av sin öppna tolkning av den avvikande handlingen.

Förnekelse av offer:

Individen medger utförandet av den avvikande handlingen men dementerar att det finns något brottsoffer för den. Genom hänvisning till omständigheterna kring brottet så skjuter individen över ansvaret för handlingen till aktuellt brottsoffer. Ansvarsförskjutningen sker mot någon

som anses förtjäna det inträffade och därigenom så motiveras handlingen (Sykes & Matza 2013).

4.3 Hegemoniskt maskulinitetsideal

Den australiensiska sociologen Raewyn Connell betraktas som en av de främsta representanterna inom maskulinitetsforskning och hon introducerade under 1980-talet hegemonisk maskulinitetsteori som behandlar maskulinitetens sociala organisation (Sarnecki 2017).

Connells (1996) teoretiska utgångspunkt är att det i samhället råder en ojämlikhet mellan könen där teorin lanserade sammanförandet av hegemoni och maskulinitet, vilket skapar en specifik form av maskulinitet som handlar om att investera i genusordningen. Hegemonin förklaras ligga bakom omfattande sociala orättvisor emellan kvinnor och män, med följd att män som grupp innehar såväl den politiska som den ekonomiska makten i ett samhälle. Genusordningen refererar till två principer, isärhållandet av könen samt manlig överordning, vilka båda genom olika processer och strukturer skapar samt upprätthåller den samhälleliga ojämställdheten.

Hegemonisk maskulinitet kännetecknas av mäns hävdande av auktoritet framför direkt våld (ibid). Dock så upprätthålls orättvisan genom att våldet underbygger samt stödjer auktoriteten. För att den hegemoniska maskuliniteten skall erkännas som legitim så förutsätts vissa grupper investering i den ledande gruppens maktposition (ibid). Den hegemoniska processen refererar på så sätt till den kulturella dynamik som medför att en grupp kan göra anspråk på och vidmakthålla en ledande position i samhällslivet. Processen möjliggör därmed legitimering av att kvinnor underordnas män som grupp.

Det finns ingen enskild form av maskulinitet och maskulinitet är heller inte statiskt utan förändras över tid och vad som är hegemoniskt i ett sammanhang behöver nödvändigtvis inte vara det i ett annat (ibid).

5. MATERIAL OCH METOD

I följande avsnitt presenteras studiens empiri, dess insamling och urval. Avsnittet innehåller en redogörelse för valet av metod samt en diskussion kring alternativa metodologiska ansatser och en uppställning av analysförfarandet. Avsnittet redogör slutligen för den reflexivitet som präglat studien samt vilka etiska ställningstaganden som därtill aktualiserats.

5.1 Material, insamling och urval

Studien använder sig av ett empiriskt material bestående av 25 svenska våldtäktsdomar. Samtliga våldtäktsdomar i studien har inhämtats genom Infotorg Juridik (2020). Detta är en

juridisk nyhetstjänst som bland annat tillhandahåller en rättsbank med möjlighet att söka efter samt läsa förarbeten och domstolsavgöranden i brottmål.

Beslut om urvalsstorlek har grundats dels i teoretisk mättnad, dels i forskningens stil som kännetecknas av att materialet genomgått en intensiv analys, samt dels i förhållande till forskningsfrågornas konkretion eftersom studiens frågeställningar varit specifika och icke generella (Bryman 2018). Beslut om urvalsstorlek har också motiverats i studiens omfattning i relation till det begränsade tidsomfånget, likaså genom att ”det finns ingen enighet i frågan om vad som är en acceptabel minsta storlek på ett urval” (Bryman 2018, s. 511).

Urvalet har haft direkt koppling till de frågeställningar som formulerats för studien. Urvalet har på så sätt varit målstyrt då syftet med studien varit vägledande för de våldtäktsdomar som valts ut till uppsatsen (Bryman 2018). Studien har därtill ett kriteriestyrt urval som är en målstyrd urvalsmetod där det valda materialet, våldtäktsdomarna, uppfyller de kriterium som finns uppställda för uppsatsen.

Urvalet har därför inneburit ett strategiskt tillvägagångssätt i val av domar och det målstyrda urvalet ska därför inte blandas samman med ett bekvämlighetsurval, detta eftersom studiens våldtäktsdomar inte har valts utifrån tillfälligheter (ibid). Utvalda domar har istället varit relevanta för förståelsen av den sociala företeelse, det vill säga samtycket, som studerats i uppsatsen. Kriterierna för urvalet, som alltså varit utformade utifrån potentialen att besvara de frågeställningar som upprättats i uppsatsen, har inte på något sätt utvecklats under uppsatsskrivandet. Detta kallar Bryman (2018) för a priori-urval eftersom kriterierna beträffande urvalet varit fastställt tidigt i forskningsprocessen samt vid uppsatsens påbörjan.

Det första kriteriet i det kriteriestyrda urvalet har varit att domarna skall aktualisera den sexualbrottslagstiftning som infördes i Sverige den första juli år 2018. Vid denna tidpunkt genomfördes en utvidgning avseende vilka handlingar som skulle omfattas av våldtäkt så att frivillighet stod som ny grund i lagstiftningen, vilket tidigare presenterats i uppsatsens bakgrundsavsnitt (Proposition 2017/18:177). Det har dock inte varit tillräckligt att våldtäktsdomarna enbart varit utdömda efter den första juli 2018, utan själva våldtäktsbrottet som aktualiserats i domen har därtill även ägt rum från och med detta datum för att den nya lagstiftningen skall ha varit aktuell i åtalet, samt därmed även i studiens urval. Urvalet av våldtäktsdomar har på så sätt skett med hänsyn till detta och korrelerat till studiens syfte i och med att domar av detta slag innehållit utsagor på ämnet sexuellt samtycke och frivillighet.

Våldtäktsdomarna i uppsatsen har varit av fällande karaktär och varit utdömda i antingen tingsrätt eller hovrätt i Sverige med brottsrubriceringen *våldtäkt*, vilket sammantaget utgjort det andra kriteriet i urvalet. Huruvida brottsmålet varit utdömt i första eller andra rättsinstans

har inte varit betydelsefullt i urvalet då urvalet fokuserat på det narrativ, det vill säga männens utsagor, som efterfrågas i uppsatsens frågeställningar och inte hur olika rättsinstanser tolkat detsamma vid själva rättstillämpningen av brottmålet.

Brottsrubriceringar som exempelvis *våldtäkt mot barn* eller *grov våldtäkt* har inte varit en del av urvalet trots att de innehållit utsagor om våldtäkter. Detta då dessa lagrum inte stämmer överens med det uppsatsen har som syfte att analysera i och med att ovan nämnda brottsrubriceringar behandlar våldtäkter mot icke vuxna individer samt särskilt beaktar om gärningspersonen bland annat använt hot eller våld av särskild allvarlig art (SFS 1962:700).

I 6 kap. 1 a § av Brottsbalken (SFS 1962:700) regleras gärningen *oaktsam våldtäkt* och uppsatsen skulle med fördel kunnat begränsa sitt urval till endast domar med denna rubricering, eftersom dessa behandlar ett oaktsamhetsansvar och gärningar där den åtalade varit grovt oaktsam gällande att den andra personen inte deltagit frivilligt i samlaget. Dessa brottmål har dock fram tills nu varit få i domstolarna och rättspraxis på området har varit under utveckling på grund av att den juridiska bedömningen varit särskilt svårbedömd gällande den gränsdragning mellan grov oaktsamhet och likgiltighetsuppståt som aktualiseras i denna gärning (Holmberg & Lewenhagen 2020). Det har därför inte funnits tillräckligt med sådana våldtäktsdomar för att dessa skulle kunna ha utgjort ett lämpligt empiriskt underlag till studien.

I samtliga för studien utvalda domar har den dömde varit en vuxen man och målsägande har varit en vuxen kvinna vilket även varit det tredje urvalskriteriet, där ursprunget till detta tidigare har presenterats i uppsatsens bakgrundsavsnitt.

Urvalet har slutligen skett med ett fjärde kriterium om att våldtäktsdomarna skall innehålla någon form av berättelse om hur de dömda tolkat att ett sexuellt samtycke förekommit och hur den dömde framställt sig själv i denna redovisning. De våldtäktsdomar som inte innehållit en sådan berättelse, där exempelvis de dömda männen åberopat minnesförlust eller hävdat att inget sexuellt möte överhuvudtaget har ägt rum, har därför valts bort från studien. Detta med motivering i att det inte funnits något narrativ att analysera vilket bidraget till att ett sådant material i det avseendet därmed inte kunnat tjäna till att besvara studiens frågeställningar.

5.2 Metod - Narrativ analys

Studien har en kvalitativ ansats då detta medfört analytiska möjligheter som harmonierat med studiens syfte och frågeställningar. Som metod tillämpas narrativ analys då tillvägagångssättet inneburit att studien kunnat närma sig verkligheten såsom empirins aktörer förstår den.

Narrativ analys kan sammanfattas med att vara ”de metoder som används för att samla in och

analysera muntliga eller skriftliga berättelser” (Johansson 2005, s. 21).

Ett narrativ representerar en berättelse och kännetecknas av en redogörelse för någonting som har hänt, ett organiserande av händelser till handling. En berättelse ger sammanhang och mening till individers erfarenheter. I en sådan redogörelse kan individens bakomliggande skäl till handlingen ingå, likaså orsaker till att det hände som det gjorde. Detta innebär att ett narrativ binder ihop händelser så att något skildras som en konsekvens av någonting annat (Rennstam & Wästerfors 2015).

Narrativ är en organiserande princip för mänskligt handlande där berättelsebegreppet inkluderar sammanlänkande händelser som är centrala i form av ”först hände det här och därefter hände det här”. Narrativ analys kan därigenom förstås som en grundläggande tolkningsram för olika sätt att studera berättelser (ibid).

”Individer och grupper konstruerar mening med berättelser, argumenterar med hjälp av dem, försöker övertyga andra och sig själva med dem, mobiliserar motstånd och förändring med dem. Berättelser ”drar in” lyssnaren i en framberättad värld och försöker förmå honom eller henne att förstå en erfarenhet eller världsbild. Berättelser konstruerar och befäster identiteter, både individuella och kollektiva” (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 58).

Den narrativa analysen fokuserar inte enbart på ”vad som händer”, utan metoden är likaså intresserad av hur individer ”skapar mening i det som händer”. På så sätt har metoden en ansats om att undersöka vilka effekter detta meningsskapande får (Bryman 2018).

Narrativ analys utgör inte någon homogen metodinriktning utan är istället en mångfacetterad metod som innefattar en rad olika traditioner. Inriktningen anspelar därmed inte på ett specifikt tillvägagångssätt och det finns ingen given eller entydig definition som termen lutar sig mot. Den narrativa ansatsen karaktäriseras istället av stor mångfaldhet såväl i begreppsligt som i metodologiskt avseende (Johansson 2005).

Kärnan i narrativ analys kan emellertid sammanfattas med dess tolkande karaktär. ”Det handlar om att systematiskt tolka andra människors tolkningar av sig själva och sin sociala värld” (Johansson 2005, s. 27). Denna tolkande aktivitet innebär att metoden inte förutsätter att det finns en enda ”sann” tolkning av empirin, vilket kan framställas som en metodologisk begränsning då metoden handlar om tolkningar av tolkningar. Narrativ analys är dock öppen med att metoden utgår ifrån att det finns en mångfald av tolkningar där varje narrativ står öppet för denna stora mängd av tydningar, vilket samtidigt kan betraktas som en förtjänst med metoden eftersom detta narrativa tolkande är användbart för vad det avslöjar om socialt liv (Johansson 2005).

Genom ett tolkande och sökande efter narrativets form och funktion så framkommer i

empirin kopplingar mellan olika skeenden samt mellan en händelse och dess kontext. Att då studera våldtäktsdomar genom narrativ analys är sammantaget ett sätt att få analytiskt grepp om den maktdynamik som reglerar individuella processer av samhälleliga samtyckesförståelser.

En rättegång har som inbyggd avsikt att stimulera den åtalade att berätta en historia, att denna skall ge en redogörelse för vad som skett och upplevts. Intentionen med att använda narrativ analys i studien har därför motiverats genom analysen av vilken funktion som narrativet fyllt för berättaren (Bryman 2018). Med andra ord hur domutsagorna representerar de dömda männens perspektiv på sexuellt samtycke. Domutsagan har likaså fungerat som en presentation av de dömda männens karaktärer, vilket möjliggjort att via narrativ analys utforska hur de framställt sig själva samt hur dessa framställningar har stått i interaktion till deras brottslighet, något som givit insikt i om hur identiteter skapats.

Genom att se på våldtäktsdomar som bärare av narrativ så synliggör metoden individers meningsskapande processer. Den narrativa analysen tillämpas på så sätt för att utforska hur berättelsen och berättandet kan hjälpa till med att förstå socialt handlande (Robertson 2018). Det vill säga hur utsagan i våldtäktsdomen, samt hur den är framställd av den dömda mannen, kan säga något om hur sexuella handlingar kan förstås utifrån uppfattningar om sexuellt samtycke.

Metodvalet har bakgrund i ambitionen att få fram den dömdes *perspektiv* framför vad som kan beskrivas som ”objektiva fakta”. Detta med beaktande av studiens frågeställningar som är inriktat mot individens redogörelser. Det narrativ som återfinns i en våldtäktsdom ger särskild insikt om den personliga uppfattningen om sexuellt samtycke och hur de dömda männen skapat mening i det som skett (Robertson 2018). Den narrativa analysens angreppssätt har då blivit särskilt relevant för studien eftersom effekten av de dömda männens meningsskapande, tillika samtyckestolkningar, som konsekvens har inneburit fällande domar avseende våldtäkt vilket representerat frånvaron av en samtyckeskultur.

5.3 Alternativa metodologiska ansatser

Studien skulle som alternativ metodologisk ansats kunna tillämpa diskursanalys som metod. En diskurs är ett sätt att förmedla mening och omfattar såväl sociala fenomen som sociala relationssystem där meningsskapande sker diskursivt (Bergström & Ekström 2018).

Diskursanalys som tillvägagångssätt är inte intresserad av att komma fram till händelserna som empirin beskriver, utan till de diskurser som beskrivningarna av händelserna istället förutsätter. Som metod koncentrerar sig diskursanalys på själva diskursen och dess

konstituerande kraft, framför att sätta aktörens roll som förmedlare och förhandlare av diskursen i fokus. Det vill säga att via en diskursanalys så skulle inte aktören, den dömda mannen i våldtäktsdomen, åskådliggöras på samma sätt som i en narrativ analys vilket motiverade att metoden valdes bort (Bergström & Ekström 2018).

5.5. Analysförfarande

Analytiskt är studien intresserad av både innehåll och form. För att via narrativ analys nå en djup förståelse av våldtäktsdomarnas betydelser så behövde analysen utöver innehåll kompletteras med en analys av form och uttrycksmedel. *Analytisk parentessättning* är ett analysförfarande som förenar olika metodologiska skolor, detta genom sin tolkande praktik för att karaktärisera människors agerande: ”Analytic bracketing handlar om att erkänna en dubbelhet i den sociala verkligheten och inplantera den i analysarbetet” (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 53).

Tillvägagångssättet tillämpas i analysen av empirin eftersom analytisk parentessättning förmått att skildra såväl aktör som struktur. Det vill säga både den dömda mannen och omständigheterna kring denna.

När det kommer till själva sorteringen av materialet så har sortering efter innehåll kombinerats med sortering efter form. Analysförfarandet har där inneburit att urskilja *vad* de dömda berättar om i våldtäktsdomarna och *hur* de berättar om det, det vill säga att analysförfarandet har ett intresse för hur något görs och vad det görs av (Rennstam & Wästerfors 2015).

Därmed är *vad* det som förklarar empirins karaktär och *hur* det som förklarar hur det hela görs, blir till eller återskapas. För att dubbelheten i narrativet (våldtäktsdomarna) skall synliggöras så rör sig analysen fram och tillbaka mellan *vad* och *hur* genom att korsreferera mellan perspektiven för att understödja den narrativa analysens metodologiska ansats (ibid).

De teman som återkommer i domarna uppmärksammas via analysförfarandet och utgör ett huvudinnehåll. Innehållet (*vad*) kretsar då kring en berättelse, en sammanfattning av händelser som berättar vad som hänt och presenterar tid, situation, miljö och deltagare (ibid).

Utöver empirins innehåll så lyfts därefter formmässiga återkomster upp där huvudinnehållets gestaltning uppmärksammas. Då framträder andra sorteringsmöjligheter genom vokabulär samt detaljer och uttryck i de dömda männens ordval, det vill säga hur de formulerar sig och hur de gör för att framställa sig själva i våldtäktsdomarna. Formen (*hur*) är därmed en värdering av på vilket sätt berättelsen kommunicerats av den dömda samt vilken innebörd detta har haft (ibid).

Efter upprepade genomläsningar av empirin, samt efter att i analysförfarandet genomfört en sortering av *vad* och *hur* så har detta sammanfogats i texten, vilket medfört att analysen är såväl sammansatt som mångskiftande. Det studien har utforskat har framträtt genom denna interaktion, vilket är en samverkan som även möjliggjort ett slags klargörande om *varför* något varit på det sättet som analysen visat (ibid). Analysförfarandet har därför gjort det möjligt att koppla empirin till etablerade kriminologiska och sociologiska perspektiv, som i sin tur förklarar och understödjer det som identifierats i studien.

Det är således i kombinationen av *vad* och *hur* som *varför* uppenbarar sig och därmed är analytisk parentessättning ett analysförfarande som givit en förklarande kraft åt studien (ibid).

5.6 Reflexivitet

Användningen av narrativ analys är förutom en tolkande metod även en reflexiv aktivitet. Ett reflexivt förhållningssätt innebär att en reflekterar över sig själv som kunskapsproducent, något som kan beskrivas som ett tänkande runt sitt eget tänkande (Johansson 2005).

Bryman uttrycker att kunskap är ”utifrån en reflexiv ståndpunkt alltid en spegling av forskarens plats i tiden och i det sociala rummet” (Bryman 2018, s. 471). I denna studie har reflexiviteten för mig inneburit en metodologisk självmedvetenhet där min ”relation” till empirin och de dömda männen tagits med i beräkningen.

Då jag i min profession utanför akademien har ett yrke med arbetsuppgifter relaterade till området sexualbrottslighet, så har våldtäktsdomar där jag känt igen den dömdes namn inte varit aktuella som empiri. Min ambition har varit att ingen egen eventuell förförståelse till det studerade, utifrån min yrkesutövning, skall ges uttryck åt i såväl min tolkning av våldtäktsdomarna som i mitt efterföljande analysarbete.

Utifrån mina reflektioner kring värderingar avseende den kunskap om den sociala verkligheten som studien genererar, så har jag kommit till insikt om den roll jag kan komma att spela vid konstruktionen av samma kunskap (Bryman 2018).

Studien ämnar således vara transparent kring detta faktum för att upplysa läsaren om den självreflektion som skett under arbetets gång, där min strävan har varit att forskningsprocessen skall vara värderingsfri samt uppvisa reflexivitet (ibid).

5.7 Etiska ställningstaganden

Som huvudregel är allmänna handlingar offentliga enligt den grundlagsskyddade offentlighetsprincipen (SFS 1949:105). När en dom avkunnats och expedierats av en domstol så är det en allmän handling och därmed finns det en rättighet att på begäran få ta

del av ett domslut. Även om utgångspunkten är att en dom skall vara offentlig så kan undantag göras med hänsyn till skyddet för enskildas personliga förhållanden i fall den enskilda kan antas lida skada eller men av att hela eller delar av domen blir offentlig.

Principen om offentlighet är dock stark så när det förekommer vissa specifika uppgifter i ett domslut som är av känslig natur så kan därför dessa uppgifter strykas, så att övrigt innehåll i domen kan lämnas ut (ibid). Detta är något som aktualiseras i våldtäktsdomar där uppgifter om målsägande är sekretessbelagt. Något som varit av särskild vikt för studien som har haft en stark intention om att förhindra dubbel viktimisering av målsägarna.

Med anledning av att uppsatsens empiri utgjorts av allmänna handlingar som tillhandahålls av en statlig myndighet så krävs det enligt Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska huvudprinciper inget samtyckes- eller informationskrav till att uppgifterna används då aktörerna i domarna ej medverkar aktivt i studien. Därav så redovisas våldtäktsdomarnas målnummer i referenslistan, vilket likaså motiveras utifrån en ambition avseende att ge en försäkran om studiens kvalitet och tillförlitlighet.

För att dock undvika skada genom obehag och kränkning samt säkerhetsställa personlig integritet för männen i våldtäktsdomarna, så refereras det inte till de dömda männens namn i den löpande texten och i citaten, vilket syftar till att undvika reproduktion av stigma. Studien anonymiserar alla namn och refererar istället löpande till aktuell dom, vilka numrerats enbart för tydlighetens skull. Därigenom blir konfidentialitetskravet aktuellt då studien inte anger namn, platser eller likartad information som kan kopplas till de dömda männen eller deras målsägare (ibid).

6. ANALYS

I följande avsnitt redovisas vad som framkommit av empirin och därigenom studiens resultat som utgått ifrån de inledande frågeställningarna.

I avsnittet har våldtäktsdomarna analyserats via ett narrativt utförande i förhållande till det teoretiska ramverk som omgett studien, där de teoretiska perspektiven har använts för att förstå de empiriska resultaten. Löpande i avsnittet analyseras och positioneras även studiens empiri i förhållande till valda delar av tidigare forskning.

6.1 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL DET IDEALA OFFRET

Analysen visar sammantaget att Christies (2001) samhälleliga normer om idealtyper har såväl aktualiserats som reproducerats när de dömda männen tolkat att det förekommit

sexuellt samtycke ifrån målsägarna, samt genom hur männen framställt sig själva i denna process. Detta diskuteras ingående i det följande.

6.1.1 ”Rockig och kåt” - Målsägandes egenskaper indikerar sexuellt samtycke

Analysen av empirin visar att de dömda männens porträttering av målsägande i domutsagan reflekterar att tolkningar av målsägandens egenskaper åberopas som indikationer på sexuellt samtycke:

”Hans erfarenhet är att tjejer gillar hårt sex. Han har haft sex med cirka 70 tjejer. Han vet att NNI, som är lite rockig, gillar den formen av sex. Är det ”en fin tjej” så brukar han vara mer mjuk och kärleksfull” (Dom 20).

Den dömda mannen uppfattar målsäganden som ”rockig” och utifrån den egenskapen så uttrycker han att han vet vad hon gillar och gör därmed bedömningar om vilken sorts sex hon samtycker till, vilket illustreras i citatet. Rockig kan anses kontrasterar mot svag, vilket innebär att målsägande inte presenteras och identifieras som ett svagt och sålunda idealt offer (Christie 2001). För den dömda mannen står även målsägande i motsats till uppfattningen om en så kallad fin tjej, utifrån hänvisningar till hur mannen uppfattar att en sådan skall behandlas under samlag.

Empirin visar att egenskaper hos de dömda männens sexuella partners anses såväl definiera ett sexuellt samtycke som vilken sorts sex de antas samtycka till. Underförstått så tolkar och refererar männen till diskussioner om sex och sexualitet som något som innebär ett på förhand samtyckande till sex ifrån målsägande. Sexuellt samtycke ses därmed inte som en färskvara utan det kopplas till hur målsägande uttryckt sig och kåthet ses härigenom som ett karaktärsdrag där frivilligheten är ständigt underförstådd, vilket exemplifieras i empirin:

”Målsäganden var alltid intim och grov i munnen när de träffades; hon är sexuellt utåtagerande och pratar nästan bara om sex” (Dom 10).

”Han frågade om målsäganden hade sex och hon berättade att hon haft sex 20 gånger på helgen med en kille från Malmö. De pratade mycket om sex. Hon sade att hon var mycket kåt av sig och han sade att han också var det” (Dom 13).

”När han lagt sig bredvid målsägande började han få tankar om vad hon sagt om att ha sex och trodde att hon fortfarande ville” (Dom 11).

Genom att samtycket ses som bekräftat utifrån målsägandes egenskaper så uppfattar inte de dömda männen att sexuellt samtycke är något som skall kontrolleras i det sexuella mötet och i anslutning till de handlingar som företas under detta möte, vilket demonstrerats i citaten. Burgin och Flynn (2019) menar att mäns upplevelse av kvinnors beteende och handlingar är huvudsaklig för männens samtyckestolkningar eftersom *"/ .../ women's ordinary actions are consistently construed as sexual"* (Burgin & Flynn 2019, s. 7). På så sätt bekräftar den tidigare forskningen att målsägandes egenskaper är det som indikerar sexuellt samtycke för männen.

Grundkonstruktionen för Christies (2001) perspektiv medför att ett idealt offer måste mobilisera sympati för att erhålla sin legitimitet och det är på så vis termen får sin allmängiltiga status. När målsägarna beskrivs av männen som bland annat utåtagerande, rockiga, kåta och grova i munnen så lyfts egenskaper fram som inte harmonierar med ett svagt brottsoffer och processen för att mobilisera sympati kan därmed försvåras. De dömda männen tycks styrka sin uppfattning om att det förekommit samtycke genom att inte ge målsägande denna offerstatus.

Sådana framställningar visar att männen även implicit distanserar sig själva ifrån sin brottslighet. Empirin visar här att de dömda männen inte sällan hänvisar till att målsägande har en partner, detta för att visa på målsägandes involvering i ett icke respektabelt projekt och ifrågasätta platsen hon befunnit sig på, vilket kan ses återopas i citaten nedan (Christie 2001):

"Det kan vara så att Sekretess A:s berättelse skiljer sig från hans för att denna efteråt tycker att de inte handlade rätt, eftersom Sekretess A har en pojkvän" (Dom 4).

"Målsäganden började ta upp sin kille och han upplevde det som om målsäganden fick ett samvetsqual" (Dom 10).

På ovan sätt skildrar männen målsägarna som omoraliska och framställer sig själva som oskyldiga i förhållande till sin brottslighet med hänvisningar till att våldtäkten är en efterhandskonstruktion ifrån en ångerköpt och skamsen målsägande. Ur männens perspektiv så har den moraliskt förkastliga målsägande med andra ord "satt dit" den dömda mannen, där målsägandes egentliga ånger är drivkraften som yttrar sig genom ångest och ilska, vilket nedanstående citat också illustrerar:

"Han tror att Sekretess B fick ångest för det de gjort och att det är därför hon har berättat så här. Hon kanske var förbannad och ville sätta dit honom" (Dom 3).

6.1.2 "Han blev sjuk av oro" - De dömda männen som icke ideala gärningsmän

I våldtäktsdomarna aktualiseras hur de dömda männen genom sina utsagor försöker framställa sig själva som icke ideala gärningsmän. Fokus i domutsagan är därmed inte enbart på målsägandes egenskaper utan utsagorna cirkulerar även kring männens personligheter där de dömda männens mål till synes är att framstå som motsatsen till "stor och ond", vilket ges exempel på i citatet nedan (Christie 2001):

"Det är vanligt att han hjälper människor, både män och kvinnor, och han brukar erbjuda skjuts"
(Dom 9).

Genom att, som i citatet ovan, framställa en hjälpsam karaktär som inte kan beskrivas i negativa termer samt genom att positionera sig som någon med inte haft ett övertag gentemot målsägande, så ger männen bilden av det Christie (2001) beskriver som en icke ideal gärningsperson. Detta är något som också exemplifieras i dom 6:

"Han offrade sin kudde till Målsägande A" (Dom 6).

Inte sällan ses i empirin användningen av kraftfulla ord och uttryck i positioneringen som icke ideal gärningsperson, som i citatet ovan där mannen vill understryka hur han är både osjälvisk och uppoffrande samtidigt som han vill visa på sin omsorg om målsägande. Den dömda mannen intygar och befäster därmed på olika vis en sympatisk personlighet som utmanar samhällseliga föreställningar om en förövare (Christie 2001).

Männen understryker i domarna att de varit snälla gentemot målsägande och på olika sätt visat handlingskraft som grundats i omtanke. Därigenom vill de alltså påvisa att de inte varit "onda", vilket är i linje med en ideal gärningsperson, utan de dömda männen framhårdar istället att de har en empatisk karaktär. Empirin visar flera exempel på situationer där männen redogör för att de visat målsägarna diverse ömhetsbetygelser. I tre citat från våldtäktsdomarna beskrivs detta enligt följande:

"När målsäganden ringde polisen bistod han henne med adressen till lägenheten" (Dom 2).

"Han gav henne en tablett mot smärtan och en för att kunna sova" (Dom 22).

"Han uppmanade sin chef att ringa till målsäganden och se hur hon mådde" (Dom 16).

De åtalade refererar här till handlingar kopplade till våldtäkten, dessa får representera hur goda, tjänstvilliga samt etiska männen är och genom detta så ignoreras även den skada som

våldtäktsbrottet medfört. Genom domsutsagorna önskar männen belysa sin omsorgsfullhet. Detta genom att berätta att de varit hjälpsamma, hörsammat målsägandes vilja och önskningar och bett om ursäkt till henne för om de uppfattats som klumpiga. De dömda männen uttrycker likaså att de upplevt en stark oro för målsägande, vilket empirin visar prov på i följande utdrag:

”Han låg och fundera samt ringde 114 14. Han ringde polisen för att han var så orolig för Målsägande A och han var så ledsen. Han trodde att Målsägande A var försvunnen. Han blev sjuk av oro” (Dom 6).

”Sedan gick det nio dagar utan att han kunde komma i kontakt med A. Han föreställde sig att det värsta hade hänt och anmälde henne till slut försvunnen hos polisen.” (Dom 22).

Oron för målsägande som här uttrycks i domsutsagorna formuleras inte av de dömda männen som något som kopplas till tvivel om det sexuella samtycket. Männen ifrågasätter inte sig själva i den saken, utan oron symboliserar istället deras framställning av sig själva som omsorgsfulla karaktärer framför ideala gärningspersoner (Christie 2001).

Christie (2001) menar att relationen mellan gärningsperson och offer är väsentlig. Det är denna relation som avgör huruvida någon blir ett idealt eller icke-idealt offer respektive gärningsperson. Den ideala gärningspersonen liknar därmed ej brottsoffret, för sådana eventuella likheter skulle vara opassande då det bryter med den uppställning av egenskaper som skapar ett idealt offer. Genom att via domsutsagan tillskriva sig själv attribut som inte harmonierar med en ideal gärningsperson så framstår de dömda männen både som mindre överlägsna samtidigt som målsägandes offerstatus utmanas. Relationen emellan den dömda och målsägande tycks för mannen bestämma deras sexuella interaktion. Tidigare forskning från Burgin och Flynn (2019) bekräftar mannens relation till målsägande som högst väsentlig för hans samtyckestolkningar. Forskningen visar då att ett underförstått samtycke konstrueras utifrån denna relation där “/ .../ the relationship between the victim and perpetrator as either indicating consent or supporting the perpetrator’s reasonable belief he had consent” (Burgin & Flynn 2019, s. 7).

Förutom att uppfattningar om sexuellt samtycke för den dömda mannen tycks vara avhängig i relationen, så belyser det även hur männen velat visa att de själva och målsägande inte varit okända för varandra utan att det oftast funnits en personlig relation och hur det är själva relationen samt just den personliga kopplingen dem emellan som befäst hur männen ej kunnat vara ideala gärningsmän (Christie 2001).

6.2 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL NEUTRALISERINGSTEKNIKER

Analysen visar sammantaget att framför allt tre av Sykes och Matzas (2013) neutraliseringstekniker har använts av de våldtäktsdömda männen i betydande omfattning för att ursäkta, försvara, bortförklara samt rationaliserar de våldtäkter som de är dömda för.

Analysen av empirin visar att när de dömda männen tolkat att det förekommit sexuellt samtycke ifrån målsägarna så har det gjorts genom att männen förnekat ett eget ansvar där de har dementerat skador och brottsofferstatus hos målsägarna (Sykes & Matza 2013). Genom att neutralisera sina våldtäktsbrott så har männen under processen likaså framställt sig själva som oskyldiga i förhållande till sina brott.

I avsnitten nedan diskuteras detta mer ingående utifrån respektive neutraliseringsteknik.

6.2.1 Förnekelse av ansvar – ”Målsägande tog själv av sig byxorna”

I empirin framträder att de dömda männen förnekar ansvar för våldtäkterna. Detta sker genom förnekelse av uppsåt till brottet och med hänvisningar till att våldtäkten varit bortom deras kontroll (Sykes & Matza 2013). Förnekelsen yttrar sig genom männens hänvisningar till upplevelser om att det varit målsägarna som tagit initiativ till eller svarat på sexuella handlingar. Därigenom så definieras det sexuella samtycket som en ensidig interaktion ifrån målsägande och de dömda männen har inte upplevt att de haft ansvaret att verifiera målsägarnas frivillighet. Genom denna omskrivning av brottet så förskjuter männen följaktligen sitt ansvar och därför så når heller inte sociala normer funktionen att fördöma de som begår våldtäkterna (Sykes och Matza 2013). I empirin har männens ansvarsförnekelse identifierats, vilket åskådliggörs i följande utdrag:

”Målsäganden tog själv av sig byxorna” (Dom 5).

”Det kan inte heller röra sig om något missförstånd. Han är säker på att Sekretess A ville ha samlaget. Det var hon som hade initierat samlaget, hon hjälpte till med skärpet och lyfte på stjärten när han drog av henne byxorna” (Dom 23).

De dömda männen hänvisar här till faktorer som de anser är bortom den egna individens förmåga att påverka, männen utmålar sig således som en sorts bisittare till sitt eget brott. När målsägande själv tagit av sig sina kläder så refererar männen till att utgången inte kunnat se annorlunda ut och det synliggörs därmed uppfattningar om en sorts förutbestämd dramaturgi för sexuellt samtycke, där repertoaren innehåller få valmöjligheter. Yttre omständigheter

bestämmer det sexuella samtycket och de dömda männen hävdar att de inte är sändare i sexuella situationer utan endast mottagare och de kan därför inte påverka händelseförloppet eftersom de inte agerat utan snarare responderat på målsägarnas handlingar (Sykes & Matza 2013).

När de intervjuade i Gunnarsson (2020) forskning beskriver hur sexuellt samtycke tolkats så hänvisar de till en ”retroaktiv feedbacksprocess”, det vill säga en sorts avläsning och anpassning till den sexuella partners reaktion. Det som då kan sägas stå i vägen för denna avläsning är ”vissa kulturellt konstruerade förgivettaganden om vad för slags handling som ”naturligt” följer på en annan” (Gunnarsson 2020, s. 89). Den tidigare forskningen styrker därmed empirins fynd om att det som uppfattas av den ena parten som ”en naturlig fortsättning” på ett sexuellt samspel, av den andra parten kan upplevas som ett övergrepp.

I ett annat citat från empirin illustrerar en man, som begått en våldtäkt i samband med sin egen svensex, att han ej anser sig vara ansvarig för sina handlingar. Mannen refererar istället till att han blivit styrd till sitt agerande av målsägande och att han till och med är att betrakta som den som erövrats då han använder ordalag där han illustrerar sig själv som en utmärkelse:

”Han tror att Sekretess A tog sexuella initiativ med honom på grund av attraktion, men också eftersom att han var brudgum och dom därför såg det som en sorts trofé att göra något sexuellt med honom” (Dom 23).

De dömda männen framträder inte som handlande subjekt när de beskriver att de inte äger någon kontroll i det som har hänt. Extrema exempel på detta är när männen berättar att de enbart agerat på beställning och inte ens kontrollerat sina egna utlösningar. De anvisar istället till att det är målsägande som ansvarat för orgasmen:

”Hon hade bett honom få utlösning” (Dom 17).

6.2.2 Förnekelse av skada – ”Hon grät inte”

Analysen av empirin visar att de dömda männen har en öppen tolkning av sin brottslighet, där ingen av männen, i samtliga domar, erkänner sig skyldiga till att de har begått en våldtäkt. De åtalade uppfattar därmed inte sina sexuella handlingar som vare sig brottsliga eller som något som gett upphov till skada för målsägande, utan våldtäkt omskrivs som ett ömsesidigt sexuellt samtycke. Då brott förnekas vidkänner männen heller ingen skada eftersom omfånget av skadorna varit obefintliga utifrån männens perspektiv (Sykes och Matza 2013). Männens förminskning av skadan sker med hänvisning till hur målsägandes varit aktiv i det sexuella mötet som ägt rum, något som illustreras i nedanstående citat:

”Inför det aktuella besöket hade de haft kontakt på sociala medier där de bägge skrivit om vad de ville göra med varandra sexuellt” (Dom 5).

Citatet visar att det sexuella samtycket får sin definition genom målsägandes engagemang i den aktuella relationen, mötet eller handlingen. Själva förbindelsen blir alltså ett rättfärdigande för sexuella handlingar för de dömda männen. Det är förbindelsen, målsägarnas ”involvering”, som både anses rentvå männen från våldtäkt samtidigt som det för dem legitimerat de aktuella sexuella handlingar som utförts. Den personliga kontakten uttrycks även av männen som ett omöjliggörande för våldtäkt, det vill säga har det funnits en relation med målsägande så kan brott uteslutas eftersom en relation för männen är synonymt med närvaron av sexuellt samtycke, vilket ses nedan:

”I en relation kan den ene inte våldta den andra” (Dom 1).

Förnekelsen av skada tycks även i sig utgöra en definition av sexuellt samtycke för de dömda männen. För att visa hur de uppfattat att det förekommit sexuellt samtycke så åberopar männen att målsägarna inte varit skadade eller uppvisat några tecken på ett tillstånd som kan vara synonymt med en skada och eller ett trauma, något som följande utdrag från empirin visar prov på:

”Hon grät inte” (Dom 17).

”Något blod såg han inte i något skede” (Dom 5).

Sexualbrottets konsekvenser neutraliseras även genom männens anspelningar på att våldtäkten genererat skadestånd för målsägande och på så rätt reducerar de målsägarnas skador eftersom de anser att brottet tjänat i kvinnornas syfte (Sykes & Matza 2013):

”Han antar att NNI kan ljuga för att få skadestånd eller på grund av sin psykiska problematik” (Dom 20).

”Han vet inte om målsäganden har något motiv att sätta dit honom eller vill tjäna en massa pengar” (Dom 14).

Citaten visar att en omskrivning av våldtäkten förminskar inte enbart brottets skador, utan det är också viktigt för männens framställning av sig själva i relation till sin brottslighet. När de dömda männen uttrycker att målsäganden ljuger, lider av psykisk ohälsa och ett hämndbegär eller att målsägande har ett vinstintresse, så framstår männen själva som utan motiv till våldtäkten och som om att de har blivit lurade av målsägande.

6.2.3 Förnekelse av offer - ”Hon sade inte nej till detta”

Genom hänvisning till omständigheterna kring våldtäkten så skjuter de dömda männen över ansvaret för handlingen till aktuell målsägande (Sykes & Matza 2013). Omständigheterna som hänvisas till behandlar målsägandes reaktioner på de sexuella handlingar som genomförts. När männen förnekar offer görs det genom att kraftigt avdramatisera den skada som tillförts målsägande. Det görs genom att männen medger utförandet av den avvikande handlingen men dementerar att det funnits något brottsoffer för den (Sykes & Matza 2013). Detta medför ej att våldtäkt betraktas som ett offerlöst brott utan det är snarare så att det nya rekvisitet för våldtäkt, frivilligheten, inte alls uppfattas som brottsligt av männen och därmed kan deras handlingar således ej generera något brottsoffer. Följande citat visar prov på de dömda männens ansvarsförskjutning som anses legitimera det sexuella samtycket:

”Han ville ha sex och kände hela tiden att målsäganden också ville det. Hon sade visserligen inte att hon ville, men hon sade inte heller att hon inte ville” (Dom 14).

Männen uttrycker härmed inte öppet i domutsagorna att målsägande förtjänat våldtäkten, utan neutraliseringen sker mer subtilt genom hänvisningar till uteblivet fysiskt eller verbalt motstånd ifrån målsägarna. Något som för männen då signalerat sexuellt samtycke. Det vill säga inget motstånd inget brottsoffer, istället så inkluderas samtycket i frånvaron av det första. Det sexuella samtycket upplevs alltså inte av männen som något som uttryckts, utan samtyckestolkningarna innefattas tvärtom i det som inte har uttryckts av målsägande -det vill säga protester, motstånd, nej-uttalanden och så vidare. Följande utdrag från empirin representerar dessa tolkningar:

”Hon sade inget om att han skulle sluta” (Dom 16).

”Hon höll inte fast i sina strumpbyxor då han drog ned dem. Hon sade inte nej till detta” (Dom 15).

”Sekretess A sade inte nej någon gång” (Dom 9).

”NN 2 sa inte att hon inte tyckte om det. Han tog det som att hon gillade det /.../. Hon protesterade inte” (Dom 18).

”Han uppfattade det som att hon ville det. Hon sa inte sluta” (Dom 17).

Det tycks hos de dömda männen finnas tydliga föreställningar kring våldtäkt där dessa innefattar våldsamt motstånd, skrik, skyddsåtgärder och rädsla ifrån målsägande, där alla sexuella upplevelser som inte innehåller detta alltså tolkas och definieras som ett sexuellt samtycke. På samma sätt menar Gunnarsson (2020) att det finns normer och förväntningar som kan reglera samtyckesdynamiker och skapa ”mallar” för sexuellt samspel -och därmed

stå i vägen för en samtyckesprincip. Sådana mallar kan komplicera förmåga att avbryta eller styra om en sexuell akt efter att den är initierad. Den tidigare forskningen visar därmed att mallarna kan utöva makt över individen och frambringa en rollfördelning som i sin tur genererar förväntningar på hur någon ska agera vid sexuella situationer (ibid.) Detta ses i empirin på så sätt att då målsägande exempelvis inte sprungit därifrån, höjt rösten, gråtit eller försvarat sig så har mannen uppfattat att hon har givit sitt sexuella samtycke. En uppfattning som de dömda männen genomgående uppmärksammar i sina domsutsagor vilket visas nedan:

”Inte vid något tillfälle misstänkte han att NNI inte deltog frivilligt. Hon grät inte och försökte inte knuffa bort honom” (Dom 20).

”Hon protesterade inte och höjde inte rösten under händelsen” (Dom 24).

”Han litade på att hon var kapabel att säga ifrån när hon inte ville längre. Han såg hennes ansikte och hon grät inte” (Dom 22).

När detta uppträdande tolkats som ett sexuellt samtycke ifrån målsägande så förnekas hon automatiskt som ett brottsoffer av männen.

Genom att likaså enträget påvisa uteblivet motstånd från målsägarna och därmed förneka dem en offerstatus, så framställer de dömda männen sig själva som icke avvikande individer som omöjligt kunnat begå brottsliga handlingar. Detta anförande tecknar en positiv bild av männen, eftersom de framstår som tvivelaktiga våldtäktsmän. Männens intention med detta ter sig vara att skildra målsägarna som de som istället är avvikande i sina reaktioner på våldtäkten.

6.3 SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL HEGEMONISKT MASKULINITETSIDEAL

I empirin framträder att de dömda männen anser sig ha tolkningsföreträde i sexuella sammanhang. Det sexuella samtycket definieras genom männens upplevelse av auktoritet i förhållande till målsägarna, där männens identifikation med en hegemonisk maskulinitet innebär att de upplever sig inneha makt och därmed kan ignorera målsägandes vilja och behov (Connell 1996). Upplevelsen av maktinnehav resulterar i tolkningar av sexuellt samtycke som bygger på en förförståelse om ett manligt initiativ. För männen framkommer det sexuella samtycket därmed inte i dialog med de kvinnliga målsägarna. Tvärtom så bortses det som framkommer i den kommunikationen till fördel för mannens vilja och begär, som för de dömda männen då blir synonymt med vad de bedömer utgöra ett samtycke.

I utdragen nedan åskådliggörs hur de dömda männen uppfattat målsägandes nej som ett ja, samt hur de tolkat det sexuella samtycket utifrån ett individuellt och manligt perspektiv:

”Under processen sade hon några gånger att hon inte ville. Han uppfattade detta som att hon ville”
(Dom 2).

”Han kände inte att han behövde fråga om han fick göra saker med henne, men det är sån han är /.../ han tänkte inte någon gång att hon inte ville, även om hon sa nej /.../ han funderade inte på om hon ville eller inte. Den känsla han fick var att hon ville. Sekretess B sa nej varje gång han frågade, men det var inget ”motstånd nej” någonstans. Han vet inte hur han ska förklara hur han uppfattade hennes nej. Det var ändå en känsla han fick att hon ville” (Dom 3).

”Hon sa nej och höll för sitt kön. Hon sa att hon var en nunna, skrattade och var flummig. Han uppfattade henne inte som seriös utan som att hon ville ”jävlas med honom” och få honom irriterad”
(Dom 18).

”Hon sa då ”no” på persiska och log, vilket är en grej som hon brukade göra för att retas” (Dom 21).

Utdragen ovan visar att de dömda männen tolkat det sexuella samtycket som förhandlingsbart. Männen respekterar inte ett nej från målsägande, därför betraktar männen inte heller nekandet som ett uteblivet samtycke. Ett nej har istället flera betydelser för de dömda männen och inte sällan så isoleras det till ett förtecken för den sexuella akten, där det motstånd som ett nej representerar i sig kan ses som ett sorts tecken på sexuellt samtycke för männen. Även Gunnarssons (2020) studie tar upp kränkning av frivillighetsprincipen där ”studien visar att ett visst mått av ”aggressivt” förförande – efter ett initialt nej – inte alltid upplevs som problematiskt / .../” (Gunnarsson 2020, s. 336). Nekandet blir med andra ord en symbol för ett retsamt mothugg med sexuella förtecken. Det sexuella samtycket bygger således inte på lyhördhet utan istället är det männens egna känslor, uppfattningar och referenser som är tongivande för deras samtyckestolkningar.

De dömda männen reflekterar således inte över vad målsägande vill i ett sexuellt möte. Om männen i interaktionen med målsägande möts av något som inte harmonierar med deras begär så upplever männen att målsägarna har ett dåligt eller retsamt uppsåt. Männen refererar till målsägandena som oseriösa och anför att den uppfattningen givit näring åt deras frustration och aggressivitet, där männen anser att det legitimerat deras handlingar. Genom sådana redogörelser så synliggörs därmed i våldtäkten den ojämna maktbalans som råder mellan mannen och kvinnan (Connell 1996).

Det är enligt Connell (1996) fåtalet män som kan identifiera sig med alternativt identifieras med en hegemonisk maskulinitet. Enligt Connell (1996) är det emellertid flertalet män som

drar nytta av de fördelar och förmåner som ett hegemonisk maskulinitetsideal kan ge, vilket är något som sker medvetet eller omedvetet hos männen. Själva omedvetenheten kring identifieringen med idealet illustreras i empirin av de dömda männen:

"Han vet inte varför han gick in. Det var ett infall, en fix idé" (Dom 3).

"Han ville först inte göra något, men sedan gick det som av automatik. Han kan inte förklara vad som for genom hans huvud just då, som gjorde att han trodde att han fick närma sig henne /.../ hon tog bort hans händer, men han fortsatte. Han kan inte förklara varför" (Dom 2).

Utdragen visar att männen hänvisar till att de handlat efter infall och vad de beskriver som "per automatik". På så sätt framställer de sig själva som omedvetna i förhållande till de impulser som genererat deras brottslighet.

Connell (1996) menar att den hegemoniska maskuliniteten legitimerar patriarkatets struktur, som förtrycker de individer samt grupper som ej är normbärare och passar in i det hegemoniska idealet. När de dömda männen identifierar sig med en hegemonisk maskulinitet så innebär detta att de upplever sig ha makt över de som inte utgör normen, en makt som legitimeras i form av samhällets medhåll (Connell 1996). Empirin synliggör att det är denna upplevelse av identifikation som kan manifesteras under våldtäkten där människens sexuella handlingar gentemot målsägande därför kan upplevas som högst naturlig och berättigad för den dömda mannen. Samtidigt kan det för männen vara svårt att likväl sätta ord på som motivera känslan bakom deras handlande då den i domarna uttrycks som en nära inpå självklar närvaro för den dömda mannen.

En parallell Connell (1996) gör är emellan den hegemoniska maskulinitetens auktoritära ställning i förhållande till kvinnor. Det sexuella samtycket är för männen därmed inhyst i den uppfattade auktoriteten över kvinnan. Detta reflekteras i empirin där citat av de dömda männen visar att det sexuella samtycket förstås utifrån människens övertygelse om målsägandes vilja. En övertygelse som är förankrad i beskrivna maktrelation mellan de dömda männen och målsägarna:

"Han var säker på att hon ville och det fanns ingen anledning att göra en extra kontroll" (Dom 11).

Citatet från domsutsagan visar denna upplevda självklarhet av sexuellt samtycke, en förvisning som uttrycks som så given att den för den dömda mannen saknar grund för ifrågasättande. Det sexuella samtycket står följaktligen obestritt. Målsägande reduceras till någon som förväntas samtycka i sexuella sammanhang. I utdraget nedan skildras vad som kan beskrivas som en övertolkning av sexuellt samtycke där uppfattningar om målsägandes vänlighet ligger till grund själva samtyckestolkningen. Genom att kvarlämna underkläder i

badrummet och förevisa sina kläder så definieras det sexuella samtycket för mannen som är dömd för att ha våldtagit sin svägerska. Här åsidosätts, försummas och nonchaleras målsägande när mannen opererar enligt ett hegemonisk maskulinitetsideal som genomsyras av förmodanden om tillmötesgående kvinnor (Connell 1996):

”Men han hade fått intrycket att hon inte hade något emot det, särskilt eftersom hon tidigare har varit vänlig mot honom. Målsäganden har aldrig skämts inför honom. När hon har bytt kläder har hon stängt dörren om sig först sedan hon sett honom. Detta hände senast lördagen eller söndagen före händelsen som åtalet avser. Vid ett annat tillfälle kom han tillbaka från jobbet och hittade målsägandens trosor hängande på en stång i duschen. Dagen därpå skickade hon ett SMS och frågade var hennes trosor var. Det har även funnits andra händelser när målsäganden visade honom vänlighet, bland annat har hon visat sina klänningar för honom. Detta gjorde att jag fick intrycket att hon inte var emot det som hände. Han fick intrycket att hon var vänligt inställd mot honom” (Dom 2).

Connell (1996) menar att de privilegier som en hegemonisk maskulinitet företräder framförallt kan ge en auktoritet över de grupper som inte representerar det idealet. Kvinnor urskiljs alltså som en grupp som diskvalificerar sig beträffande innehav av auktoritet. I enlighet med ovanstående citat så anser den våldtäktsdömde mannen sig ha makt att styra intryck och formulera diskurser om sexuellt samtycke. Beräkningar som alltså förutsätter idéer om hegemonisk maskulinitet. Empirin har visat att de dömda männen sammantaget givit uttryck för tolkningsföreträde i sexuella sammanhang medan deras målsägande förminsksats eller negligerats i samma kontext.

Även i Folkhälsomyndighetens (2020) intervjustudie framkommer det utifrån deltagarnas berättelser att de upplever en hierarki och maktrelation emellan män och kvinnor, som de i huvudsak anser påverkar möjligheten för kvinnor att fritt samtycka till sex. Det konstateras i rapporten att personerna i studien påverkas av könsroller samt traditionella sexuella skript. En del av de intervjuade männen härleder dessa sexuella förväntningar till ideal för manlighet samt manlig sexualitet. Rapporten belyser därmed tendenser till ett makt- och motsatsförhållande i huruvida män och kvinnor förväntas kommunicera och agera vid sex, vilket kan skapa förutsättningar för bristande sexuella samtycken: ”En analytisk förklaring i form av en maktanalys baserad på kön är att idéer om mäns högre status i samhället, som i resultatet i den här intervjustudien uttrycks som dominans, praktiskt påverkar även sexuallivet och kan drabba kvinnor som betydligt oftare utsätts för sexuella övergrepp och trakasserier” (Folkhälsomyndigheten 2020, s. 36).

7. SAMMANFATTNING OCH REFLEKTION

Studien har syftat till att skapa inblick i föreställningar om en samtyckeskultur genom att besvara frågeställningarna: ”Hur uppfattar och definierar män dömda för våldtäkt i sina domar att det förekommit samtycke ifrån målsägande” och ”Hur framställer män dömda för våldtäkt i sina domar sig själva i relation till sin brottslighet?” Utifrån frågeställningarna har empirin analyserats via narrativ analys i relation till tidigare forskning och det teoretiska ramverk som omfattat studien.

Studiens centrala slutsatser kan sammanfattas med att Christies (2001) samhällsnormer avseende brottsoffer i relation till förövare har använts av män dömda för våldtäkt som en referensram för sexuellt samtycke. I samma process har männen framställt sig som icke ideala gärningsmän. Tidigare forskning från Burgin och Flynn (2019) styrker att mäns samtycketolkningar bygger på en sexualiserad upplevelse av kvinnors beteende samt att samtyckestolkningar görs med hänvisning till relationen mellan åtalad och målsägande.

Ytterligare en slutsats för studien summeras genom Sykes och Matzas (2013) neutraliseringstekniker. Genom männens förnekelse av ansvar, skada och brottsoffer så har män dömda för våldtäkt formulerat sina samtyckestolkningar. Empirin har då i enlighet med Gunnarssons (2020) forskning visat att det finns förgivet taganden i samband med sexuella samtycken där normer och förväntningar kan reglera definitionen av det sexuella samtycket.

Slutligen har studiens centrala fynd kretsat kring Connells (1996) hegemoniska maskulinitetsideal. Männens identifiering med idealet illustrerar deras upplevelse av maktinnehav vilket resulterat i en föreställning om tolkningsföreträde avseende sexuellt samtycke där målsägandes vilja ignoreras. I Folkhälsomyndighetens (2020) intervjustudie påvisas likaså en maktrelation mellan män och kvinnor, där de intervjuade männen har härlett sexuella samtyckesförväntningar till ideal för manlighet samt manlig sexualitet.

Den inblick avseende bedömningar av sexuellt samtycke som studien genererat kan bidra med kunskap om samtyckestolkningar, vilket kan användas i ett sexualbrottspreventivt syfte. Samtyckelagstiftningen förutsätts ha en normativ verkan gällande sexuellt samtycke och därigenom minska antalet våldtäkter. Detta fodrar dock att det inte råder osäkerhet kring vad lagstiftningen innebär. Studien har visat att män dömda för våldtäkt saknat insikt i såväl att de begått brottsliga handlingar som att de kränkt den sexuella integriteten hos en annan (kvinnlig) individ. Detta synliggör ett samhälleligt behov av en samtyckeskultur vid sidan av lagreformen, där det skapas utrymme för individer att ge uttryck för sin fria vilja genom en god maktbalans som bygger på respekt och lyhördhet. Detta är inte möjligt i ett samhälle som är organiserat utifrån mäns auktoritet.

Studien lämnar härmed utrymme för framtida forskning där fler perspektiv kan inkluderas. Exempelvis vore det av intresse att vidga forskningsperspektivet till att ingående studera spänningsförhållandet mellan mannens egen vilja och yttre påverkansfaktorer. Det vill säga vilka mönster och normbildare har inflytande över mäns samtycketolkningar, samt om det finns samtyckestolkningar som är betingade av mäns konsumtion av pornografi.

REFERENSFÖRTECKNING

DOM 1: *Mål nr B 1392-19*

DOM 2: *Mål nr B 182-19*

DOM 3: *Mål nr B 794-19*

DOM 4: *Mål nr B 335-19*

DOM 5: *Mål nr B 10658-18*

DOM 6: *Mål nr B 10292-18*

DOM 7: *Mål nr B 9886-18*

DOM 8: *Mål nr B 9511-18*

DOM 9: *Mål nr B 10853-18*

DOM 10: *Mål nr B 1116-19*

DOM 11: *Mål nr B 1683-19*

DOM 12: *Mål nr B 3535-19*

DOM 13: *Mål nr B 1832-19*

DOM 14: *Mål nr B 571-20*

DOM 15: *Mål nr B 1177-20*

DOM 16: *Mål nr B 366-20*

DOM 17: *Mål nr B 3045-19*

DOM 18: *Mål nr B 2829-19*

DOM 19: *Mål nr B 1-20*

DOM 20: *Mål nr B 3811-19*

DOM 21: *Mål nr B 8160-19*

DOM 22: *Mål nr B 10474-18*

DOM 23: *Mål nr B10579-18*

DOM 24: *Mål nr B 768-18*

DOM 25: *Mål nr B 4300-18*

Bergström, G. & Ekström, L. (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar. I Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur, ss. 253-301.

Brottsförebyggande rådet (2020). *Våldtäkt och sexualbrott*. <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html> [2020-12-07]

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Burgin, R. & Flynn A. (2019). Woman's behavior as implied consent: Male "reasonableness" in Australian rape law. *Criminology & Criminal Justice*. doi:10.1177/1748895819880953

Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur, ss. 46-60.

Connell, R. W. (1996). *Maskuliniteter*. Uddevalla: Daidalos.

Folkhälsomyndigheten (2020). *Ett spektrum av sexuella samtycken: En intervjustudie om samtycke hos sexuellt aktiva vuxna*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/e/ett-spektrum-av-sexuella-samtycken/?pub=77027>

Gunnarsson, L. (2020). *Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan*. Lund: Studentlitteratur.

- Holmberg, S. & Lewenhagen L. (2020). *Den nya samtyckeslagen i praktiken: En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt*. (Brottsförebyggande rådets rapportserie 2020:6). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306522c/1600778961518/2020_6_Den_nya_samtyckeslagen_i_praktiken.pdf
- InfoTorg Juridik (2020). *Om InfoTorg Juridik*. <https://www.infotorgjuridik.se/premium/head/article131247.ece> [2020-12-07]
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Justitiedepartementet (2017). *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* [pressmeddelande], 17 december.
- Proposition 2017/18:177. *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.
- Robertson, A. (2018). Narrativanalys. I Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur, ss. 219-249.
- Sarnecki, J. (2017). *Brottsligheten och samhället*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Sykes, G. M. & Matza, D. (1957 / 2013). Techniques of neutralization. I McLaughlin, E. & Muncie, J. (red.) *Criminological perspectives essential readings*. Tredje upplagan. Cornwall: SAGE Publications, ss. 247-255.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pd>